

§ 4.

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ Й СПІВУ ДЛЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ГАЛИЧИНИ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Поясик О.І.

Досліджена проблема підготовки майбутніх вчителів музики і співу галицького краю у міжвоєнний період, навчального процесу різних інституцій, які готували фахівців цього напрямку.

Ключові слова: вчитель музики, семінарії, ліцеї, педагогії, плани, навчальний процес.

Сьогодні актуальним є дослідження національно-духовних здобутків, виявлення різногалузевих спрямувань музичного життя українців, зокрема галичан. Знання в галузі шкільництва на ранніх етапах історії нашого народу дадуть змогу майбутнім учителям глибше зрозуміти закономірності розвитку музичної освіти, сприятимуть поширенню їх педагогічного світогляду, формуванню пошани до виховних традицій і культурної спадщини наших попередників.

Проблему професійного становлення вчителів висвітлено в працях М. Барни, Т. Завгородньої, С. Мельничука та інших учених. Історичний аспект організації навчальних закладів, що здійснювали підготовку вчителів різного рівня кваліфікації у Галичині, розглянула М. Барна. Питання загальної дидактики, системи педагогічної освіти, частково музичної, як однієї зі складових, та її зміст у закладах із підготовки вчителів для українських народних шкіл (1919 – 1939 рр.) висвітлила Т. Завгородня.

З 1920–1921 н. р. розпочалося поступове впровадження на всіх землях нових програм, які утверджували основи для створення єдиної школи, котра мала дбати про «навчання і виховання на

пожиточних обивателів не тільки власного панства, але і родини народів, опираючись в значній мірі на співпрацю громадськості» [8, 120].

У статті «Учитель і нова школа» С. Сірополко зазначав, що школа, окрім навчання та виховання учня як гармонійної особистості, вимагала також нового вчителя, який би свідомо ставився до виконання її завдань та їх здійснення [7, 109].

Основними закладами з підготовки вчителів народних шкіл були 4-літні семінарії, які в 1924 році реформовано у 5-літні [6, 8]. Перші три роки навчання в семінарії були присвячені загальноосвітній підготовці, а два наступних – професійній. Передбачалося вивчення таких предметів, як релігія, польська мова й література, іноземна мова, наука про сучасну Польщу разом із наукою господарювання, географія з геологією й космографією, математика з кресленням, фізика, хімія з мінералогією, малювання, музика й співи, тілесні вправи з іграми та забавами, ручні роботи, каліграфія, психологія й логіка, педагогіка [2, 52]. Учительські семінарії були професійними школами, в яких навчання об'єднувало загальношкільні, артистично-технічні й педагогічні предмети. Важливу роль відігравали предмети артистичні й спів із музикою, гра на скрипці, фортепіано чи гармоніці, рисунки й ручна праця для дівчат.

До вчительських семінарій зараховували юнаків і дівчат, які мали свідоцтво про закінчення державної або приватної семикласової школи. Кандидати повинні були скласти вступний іспит відповідно до програм семикласових шкіл, пройти перевірку музичного слуху.

Учительські семінарії керувались програмами, які були видані в 1921 році. Пізніше МВіПО затвердило новий навчальний план для державних учительських семінарій, в яких широко були представлені мистецько-технічні предмети: рисунок, ручні роботи, фізичні вправи, співи та гра на інструменті. Це свідчить про велику увагу, що приділялася виробленню в учнів, майбутніх учителів

загальноосвітніх шкіл, навичок, які потрібні були їм не тільки в організації безпосереднього навчання, але й у вихованні та суспільно-просвітницькій діяльності.

Предмет музики (співу) в семінаріях на початку 20-х років минулого століття впроваджували з першого по п'ятий роки навчання, а з другого року – гру на скрипці. Згідно з планом, затвердженим Міністерством освіти у 1926 році, для державних учительських семінарій на вивчення предмета «музика» (спів, гра на інструменті) призначалося на першому курсі 2 години, на другому – 3, на третьому - 2, на четвертому – 2 й на останньому – 3 [58, 53].

Як бачимо, музична освіта була важливим елементом загальної підготовки майбутніх учителів. Оволодіння семінаристами музичними навичками й уміннями створювали можливості організації та проведення різних позалекційних занять. Музична освіта виконувала виховну функцію. Участь семінаристів у різноманітних позаурочних заходах розвивала музично-естетичні смаки. Важливу роль у формуванні музичної культури майбутніх педагогів відігравали вчителі музики. Ними були організовані оркестри, хори, які обов'язково брали участь під час богослужінь, шкільних чи державних урочистостей. Молодь часто виступала у музичному житті закладу не тільки у ролі учасника, але й слухача. Семінаристи мали можливість пізнавати серйозну музику, розвивати музичні й артистичні здібності [13, 200].

Поруч із державними семінаріями діяли й приватні, плани й програми яких відповідали вимогам МВіПО і в основному збігалися з планами державних навчальних закладів.

Крім здобуття педагогічної освіти, в учительських семінаріях існувала інша форма отримання кваліфікації вчителя. Гімназійні абітурієнти складалі додаткові іспити в семінарії і безпосередньо після того одержували посади в народних школах. Існували також кількатижневі методичні курси, які могли проходити учні після закінчення 6-го року навчання в гімназії. Звичайно, такий спосіб

отримання педагогічної освіти не відповідав вимогам щодо підготовки кваліфікованого вчителя [6, 8].

Ще однією з форм підготовки вчителів були вчительські однорічні та дворічні державні курси («педагогічні школи»). Їх статут надрукований 25 грудня 1920 року в «Урядовому Деннику» і складався з 5 розділів: I. Мета курсів; II. Умови прийняття; III. Наукові програми; IV. Кінцевий іспит; V. Вчительський склад.

Якщо на однорічні курси приймали абітурієнтів вісімнадцятирічного віку, то на дворічні – молодь, що закінчила щонайменше шість класів гімназії, якій виповнилося сімнадцять років.

Річні курси носили суто фаховий характер і охоплювали такі предмети: історія Польщі, психологія, логіка, педагогіка, історія виховання, шкільне законодавство, суспільна й шкільна гігієна, загальна дидактика, рисунки, ручні роботи, співи, фізкультура й методика викладання шкільних предметів [6, 9]. Як бачимо, серед предметів був і «спів».

Для навчання співу на дворічних курсах було виділено дві години на тиждень. План навчання включав по десять розділів на кожний рік. Якщо на першому році абітурієнти вивчали теорію й практику музики, то на другому – методику викладання тих чи інших музичних тем.

Відповідно до законодавства шкільної освіти в Польщі, отримання освіти кандидатами на вчителів також відбувалося у дворічних педагогіях, які виникли з 1928–1929 н. р. [8, 123], та трирічних педагогічних ліцеях.

До педагогічних ліцеїв зараховувалися кандидати за підсумками результатів вступних іспитів за програмою державної гімназії. Окремо відбувалося прослуховування з метою оцінки музичних здібностей. Педагогічні ліцеї працювали за навчальним планом згідно з циркуляром МВіПО № 43 від 12 квітня 1937 року. Так, навчальний план для I класу педагогічних ліцеїв у 1937/38 н. р. передбачав вивчення співу разом із хором, а також і інших

предметів (релігія, польська мова, історія, математика, фізика і хімія, біологія, психологія, спортивно-виховна робота, пізнання середовища й проблеми сучасного життя Польщі, іноземна мова, військова підготовка, рисунок, тілесні вправи) [2, 56]. На предмет «спів разом з хором» припадало по три години в тиждень (перший, другий рік навчання) й одна година (третій рік). Надобов'язковими були заняття гри на музичному інструменті [4, 6].

Крім ліцеїв, були ще дворічні педагогії. На навчання в ці заклади приймали випускників гімназій та педагогічних ліцеїв. Вони мали три відділи: гуманітарний (А), математично-природничий (В), природничий (С). Згідно з реформою 1932 року навчальний план педагогій передбачав вивчення вступу до філософії, предметів психолого-педагогічного та мистецько-технічного циклів, методики викладання спеціальних і загальноосвітніх предметів. План розподілу годин мистецько-технічних предметів припускав вивчення предметів малювання (4 години на тиждень), співів (2 години), фізкультури (2 години) протягом двох років навчання [2, 121].

Програма педагогічних ліцеїв базувалася «на програмі загально-образуючої гімназії, а педагогії – на програмі загальнообразуючого ліцею». Якщо ліцеї передбачали підготовку вчителів для кожної вселюдної школи з усіх предметів, то педагогія готувала вчителів для школи III ступеня й проводила спеціалізацію з обсягу вибраних предметних груп [11, 4].

Окрім семінарій, ліцеїв, педагогій підготовку вчителів музики здійснювали спеціалізовані інститути. У 1929/30 н. р. при інституті ім. Лисенка у Львові був відкритий музично-педагогічний семінар для кандидатів у вчителі музики й співу, на заняттях якого передбачалося подавати у трирічному обсязі увесь комплекс знань із музичних предметів [10, 116]. Для проведення реформи музичної освіти в середніх і народних школах потрібні були кваліфіковані вчителі, які володіли б методикою викладання науки співу. Вищий

музичний інститут у Львові почав готувати саме таких спеціалістів [1, 172].

Український Високий Педагогічний інститут ім. М. Драгоманова як вища українська педагогічна школа за кордоном із трирічним курсом навчання (був відкритий у Празі на початку 20-х років ХХ століття) готував учителів музики та співів. Спочатку на інститут покладалось завдання підготувати педагогічні сили для українських шкіл нижчого типу й діячів позашкільної освіти, але в 1925/26 н. р. курс навчання поширено на чотири роки (курси) по два семестри в кожному. Від того часу його завданням було теоретично й практично підготувати вчителів для українських середніх шкіл і організаторів шкільництва та народної освіти, а разом із тим дати змогу молодим педагогам набути відповідні знання з предметів, які вивчали в школах, і засвоїти наукові методи викладання [9, 3].

Навчання в інституті на зразок західноєвропейських високих шкіл мало на меті дати теоретичні знання й потрібну практичну підготовку майбутнім фаховим педагогам українських середніх шкіл. Початковий план організації інституту передбачав обов'язкове навчання музичних і деяких технічних предметів (креслення, малювання). У 1924 році виникла ідея заснування музично-педагогічного відділу. Першим його референтом Професорська Рада інституту затвердила проф. Ф. Якименка, секретарем – Ф. Стешка. Згідно з навчальним планом на відділі засновано дві спеціальні кафедри (теорії музики та композиції й історії музики) і 4 класи: на інструментальному підвідділі – класи фортепіано та скрипки, на вокальному – диригентури й сольного співу [3, 15].

Окрім загальноосвітніх предметів (історія педагогіки, дидактика, школознавство, чеська, німецька, українська мови, політична економіка, соціологія, філософія, логіка, естетика, гігієна, фізичне виховання), студенти музично-педагогічного відділу на першому курсі вивчали музичну акустику,

психофізіологію, основи музики, історію всесвітньої музики, інтонацію й ритмічні вправи, диригування, сольний, хоровий спів, гру на скрипці, італійську мову (для слухачів класу солоспіву). На другому курсі – історію України, історію української музики, гармонію, музичну дикцію й декламацію. Історію української літератури, історію чеської музики, музичну етнографію, акомпанемент та читання партитур, методику співу вивчали студенти третього року навчання. На четвертому курсі навчальні плани включали такі предмети, як: музична естетика, контрапункт, музичні форми [3, 88–90].

Після закінчення інституту слухачам, які успішно склали дипломні іспити, присвоювали титул «педагог середніх шкіл» із правом учити ті предмети, що вибрали за своєю спеціальністю [3, 128].

Від кожного з учителів вимагався творчий підхід до своєї роботи: самоосвіта, творчі виступи, наукові праці, а також залучення до цього своїх учнів [12, 30]. У 1920–1930-х рр. в Галичині поступово відбувалася зміна в системі підготовки вчителів, зокрема, вчителів музики та співу. Замість існуючих до початку 1930-х років учительських семінарій після реформи 1932 р. основними закладами стали педагогічні ліцеї (з 1937 р.) та педагогії. Окрім семінарій, ліцеїв, педагогій, підготовку вчителів музики та співу здійснювали педагогічні інститути.

Таким чином, у міжвоєнну добу особливо гостро стояла проблема підготовки вчителя. Це було зумовлено політичними й соціально-культурними змінами в галузі шкільного будівництва. Саме тоді відбувалися шкільні реформи, переглядалося визначення мети школи, проходила переорієнтація основних функцій вчителя. Згідно з шкільною реформою 1932 року основним завданням навчальних закладів було виховати громадянина, патріота своєї батьківщини. Перед учительством стояли певні вимоги щодо проведення відповідної роботи у цьому напрямку. Вчитель співу й музики був і вихователем, виховний вплив якого залежав від

організації праці, відповідальності педагога до своєї роботи й лекційних обов'язків, його ставлення до свого предмета [4, 86–96].

Джерела та література

1. Гіптерс З., Професійна музична освіта в Галичині (перша половина ХХ століття) / З. Гіптерс, Г. Дегтярєва, І. Курляк // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Історико-педагогічні аспекти неперервної освіти». – Чернівці, 1996. – С. 171–173.
2. Завгородня Т. Підготовка вчителів для української народної школи Галичини (1919-1939 роки) / Т. Завгородня. – Івано-Франківськ: Плай, 1999. – 210 с.
3. Мірний І. Укр. Високий Педагогічний Інститут імені М. Драгоманова: 1923– 1933 (історія інституту) / І. Мірний – Прага: Видані Укр. Висок. Педагог. Інституту за допомогою м-ва шкільн. і нар. освіти Ч.С.Р., 1934. – 144 с.
4. Педагогічні ліцеї // Урядовий журнал Кураторії Львівського Шкільного округу. – Львів, 1937. – С. 6.
5. Поясик О. І. Музична освіта та виховання учнів і молоді Галичини (20–30-ті рр. ХХ ст.): Монографія. Видання друге, доповнене / О. І. Поясик. – Івано-Франківськ : НАІР, 2013. – 170 с.
6. Про образування учительства в Польщі // Учительське Слово. – Львів, 1925. – С. 8–10.
7. Сірополко С. Учитель і нова школа / С. Сірополко // Учитель. – Львів, 1924. – Ч. 4. – С. 108–112.
8. Ступарик Б. Шкільництво Галичини (1772–1939 рр.) / Б. Ступарик Івано-Франківськ: Рекламне агенство, 1994. – 144 с.
9. Український Педагогічний Інститут (у 20-ліття його заснування) // Краківські вісті. – Краків, 1943. – Ч. 122. – С. 3.
10. Черепанин М. Музична культура Галичини (друга половина ХІХ – перша половина ХХ століття): Монографія / М. Черепанин – К.: Вежа, 1997. – 328 с.
11. Шах С. Реформа шкільництва / С. Шах. – Перемишль, 1937. – 23 с.
12. Gnus R. Wpływ wychowawczy nauczycia śpiewu i muzyki i organizacja jego pracy / R. Gnus // Śpiew w szkole. – Warszawa, 1935. – № 2. – S. 29–33.
13. Meissner A. Rola Lwowskich seminariów nauczycielskich w kształtowaniu kultury muzycznej młodzieży / A. Meissner // Музика Галичини. – Львів, 2001. – Т. VI. –S. 197– 201.

Summary

In the article the problem of training future teachers of music and singing Galician region in the interwar period, the educational process of various institutions that train specialists in this area .

Key words: music teacher , seminary, high school, pedagogy , plans , educational process.